

**Lietuvos psichologų sąjungos
Klinikinės ir sveikatos psichologijos komitetas**

Apklauso
„Medicinos psichologų etikos žinių tobulinimo poreikis“
ataskaita

2021-06-22

Parengė:
Aušra Norė
Goda Levinskaitė
Ieva Salialionė

IVADAS

2020-12-04 priimtas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-2824 „Dėl asmens sveikatos priežiūros specialistų praktikos licencijavimo taisyklių ir asmens sveikatos priežiūros specialistų profesinės kvalifikacijos tobulinimo reikalavimų aprašo patvirtinimo“. Įsakymas įsigaliojo 2021-01-01; medicinos psichologų licencijavimui jis taikomas nuo 2021-05-01. Licencijas medicinos psichologams išduoda Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos. Asmenys norintys įgyti medicinos psichologo licenciją privalo išklaudyti ne mažiau kaip 2 valandų profesinės etikos kursą.

Atsižvelgiant į šį reikalavimą Lietuvos psichologų sąjungos (toliau – LPS) Klinikinės ir sveikatos psichologijos komiteto nariams kilo klausimų, kaip medicinos psichologai vertina savo profesinės etikos žinias, su kokiomis etikos dilemomis susiduria praktinėje veikloje, ar pageidautų gilinti savo profesinės etikos žinias LPS organizuojamuose mokymuose.

Apklausos **tikslas** – geriau suprasti etines dilemas, su kuriomis susiduria medicinos psichologai.

METODAI

Tyrimo dizainas

2021 m. sausio 29 d. – vasario 3 d. buvo vykdyta LPS Klinikinės ir sveikatos psichologijos komiteto inicijuota anoniminė internetinė apklausa, skirta įvertinti Lietuvos medicinos psichologų savo profesinės etikos žinių vertinimą bei kvalifikacijos tobulinimo poreikį šioje srityje.

Apklausos instrumentas

Anketa sudaryta iš 6 klausimų: 2 klausimai skirti demografinėi informacijai surinkti, 2 atviro tipo klausimai bei 2 skirti įvertinti konkrečių mokymų poreikį bei dalyvavimo jose galimybes:

1. Ar dirbate medicinos psichologu?
2. Ar esate Lietuvos psichologų sąjungos narys?
3. Su kokiomis etinėmis dilemomis susiduriate, dirbdamas medicinos psichologu?
4. Kokių profesinės etikos žinių jums trūksta?
5. Ar norėtumėte dalyvauti nuotoliniuose LPS Etikos komiteto mokymuose profesinės etikos tema (trukmė – 3 val.)?

6. Kuris mokymų laikas būtų tinkamas (pažymėti visus tinkamus variantus):

- a. 9:00–12:00
- b. 12:00–15:00
- c. 15:00–18:00?

Analizuojant atsakymus į kiekybinio pobūdžio klausimus, skaičiuoti atsakymų dažniai. Vertinant atsakymus į atvirus, kokybinio pobūdžio klausimus, taikyti teminės analizės principai bei skaičiuoti pasikartojančių, reikšmingai sutampančių tematiškai, atsakymų dažniai.

Imtis

Iš viso tyrime dalyvavo 124 psichologai, iš kurių 98 (79,0 proc.) medicinos psichologai. 83,1 proc. apklaustųjų psichologų yra LPS nariai.

Duomenų analizė

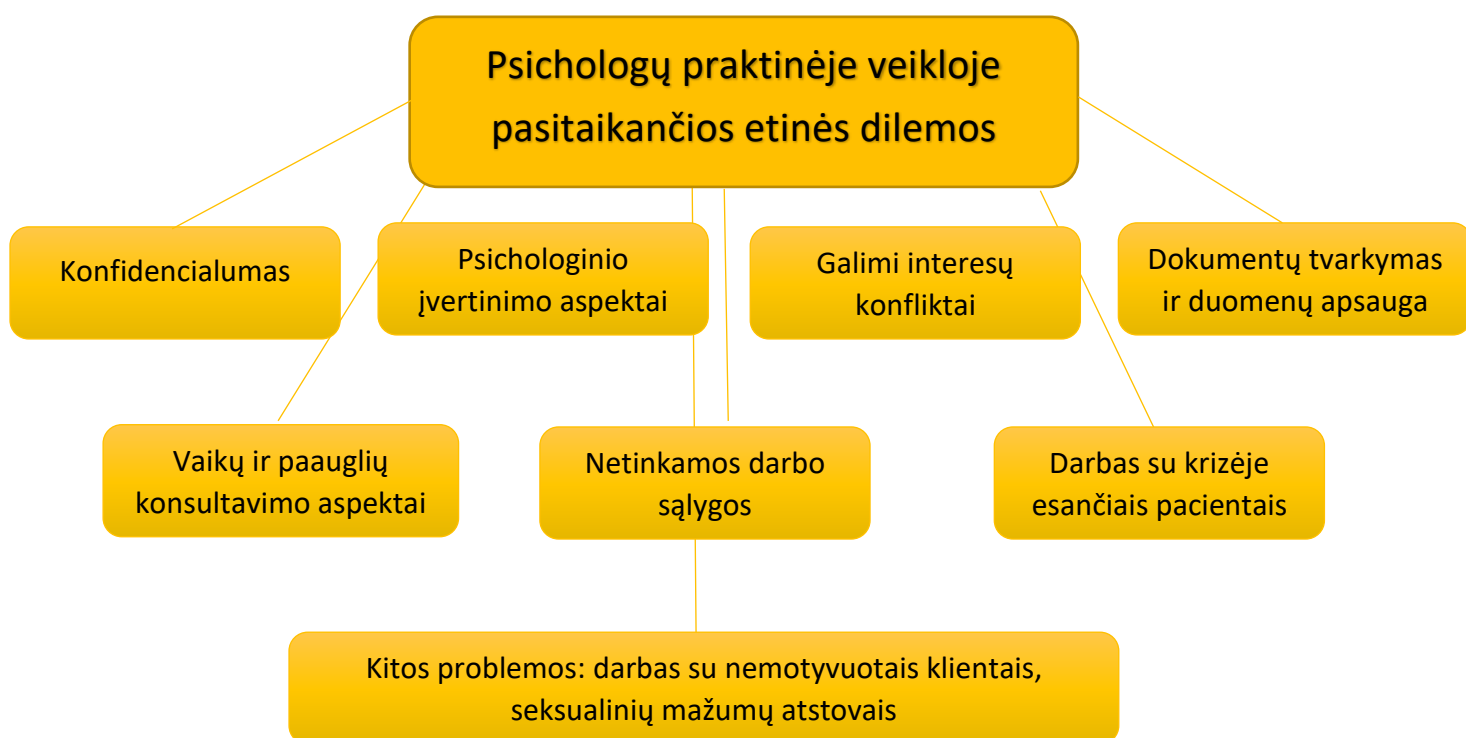
Duomenys buvo koduojami ir apdorojami „MS Excel“ programoje, kokybiniai duomenys buvo apdorojami Maxqda 2020 programa. Aprašomojoje duomenų analizėje atsakymų dažnumas pateikiamas procentais (proc.) ir absoliučiais skaičiais (n).

REZULTATAI

Etinės dilemos, kylančios psichologo praktinėje veikloje

Atliktoje apklausoje buvo siekiama sužinoti, su kokiomis etinėmis dilemomis psichologai susiduria praktiniame darbe. Atsakymų analizė atskleidė, kad psichologai (88; 70,4 proc.) susidūrė su konfidencialumo, interesų konfliktų, duomenų apsaugos ir dokumentų tvarkymo iššūkiais, bei kitomis dilemomis (1 pav.). Pastebėtina, kad 37 (26,4 proc.) apklausoje dalyvavusieji psichologai teigė, kad su etinėmis dilemomis savo praktikoje nesusidūrė arba į šį klausimą pasirinko nepateikti atsakymo, 4 (3,2 proc.) psichologai atsakydami į klausimą išsakė savo nepasitenkinimą ar kitus nusiskundimus nesusijusius su psichologo profesine etika.

1 pav. Etikos dilemos, su kuriomis susidurė praktikuojantys psichologai

Konfidencialumas (49)

Su etinėmis dilemomis, kurios liečia konfidencialumo klausimus, susiduria beveik pusė (49) apklausoje dalyvavusių psichologų. Psichologai įvardija šiuos konfidencialumo aspektus:

- bendradarbiavimas su kitais komandos nariais, dirbančiais su tuo pačiu pacientu (atvejo vadybininkas, socialinis darbuotojas, medicinos personalas);
- konfidencialumas darant įrašus dokumentuose (medicininiuose dokumentuose, e-sveikatoje);
- informacijos teikimas institucijoms (teismui, policijai, vaikų teisių apsaugos skyriui ir pan.);
- bendravimas su artimaisiais (kiek galima atskleisti informacijos artimiesiems);
- konfidencialumo išsaugojimas nuotolinio darbo metu;
- kitų kolegų psichologų konfidencialumo nesilaikymas;
- konfidencialumas vaikų ir paauglių atveju (kiek ir kokios informacijos atskleisti tėvams / globėjams, mokytojams, kitiems specialistams, žurnalistams).

Psichologinis įvertinimas (11)

Apklaustieji psichologai susidurė su įvairiomis etikos dilemomis atlikdami psichologinį įvertinimą (11). Daug iššūkių psichologams kelė validžių ir standartizuotų psichologinio įvertinimo instrumentų nebuvimas. Išskiriamos nepakankamos diferencinės diagnostikos žinios, kurios trukdo

tinkamai atlikti psichologinį įvertinimą, bei nepakankamos galimybės tobulinti šias žinias Lietuvoje. Taip pat pasitaiko atvejų, kai darbdaviai reikalauja taikyti instrumentus, kurių taikymui reikalingi specialūs mokymai, tačiau jų Lietuvoje nėra; kaip pavyzdys pateikiamas ADOS (angl. *Autism Diagnostic Observation Schedule*) testas. Kita svarbi etinė dilema kyla atliekant įvertinimus, kurių reikalauja Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba, kai tiriamieji siekia simuliuoti ar net papirkinėti įvertinimą atliekantį psichologą.

Galimi interesų konfliktai (7)

Apie dilemas, kylančias dėl galimų interesų konfliktų ir konsultavimo mažesniuose miesteliuose bei gyvenvietėse, kalbėjo 7 atsakiusieji. Dažniausiai teko spręsti dilemas, kai kreipėsi buvusių ar esamų pacientų artimieji ar pažįstami, taip pat kolegų dirbančių toje pačioje įstaigoje artimieji ar šeimos nariai.

Dokumentų tvarkymas ir duomenų apsauga (7)

Apklausoje dalyviai įvardijo duomenų tvarkymo ir apsaugos aspektus, kurie kelia etines dilemas:

- nėra aiškios dokumentų valdymo tvarkos;
- informacija visiems dirbantiems įstaigoje yra lengvai prieinama;
- nėra psichologų specializacijų, kad galima būtų perleisti klientą, ir reglamentuoto būdo, kaip perduoti reikiamą informaciją perleidžiant pacientą kitam specialistui.

Kalbėdami apie duomenų tvarkymą ir apsaugą psichologai įvardijo aiškios tvarkos ir reglamentavimo trūkumą.

Vaikų ir paauglių konsultavimas (3)

Etinės dilemos susijusios su vaikų ir paauglių konsultavimu apimė šiuos aspektus:

- vaikų konsultavimas tėvų skyrybų atveju;
- vaikų konsultavimas, kai vienas iš tėvų prieštarauja vaiko konsultavimui, imasi aktyvių veiksmų, kad trukdytų procesui;
- poreikis kreiptis į kitas tarnybas, pavyzdžiui, vaiko teisių apsaugos skyrių, kaip įvertinti naudos ir žalos santykį.

Netinkamos darbo sąlygos (3)

Apklausoje dalyviai įvardijo susiduriantys su problemomis, kurios kyla dėl netinkamų darbo sąlygų, tokių kaip poreikis atlikti psichosocialinį įvertinimą nekonfidencialioje aplinkoje

(pavyzdžiui, pacientas stebėjimo palatoje arba reanimacijoje). Taip pat kalbėta apie nepakankamai tinkamus darbu kabinetus (netinkamas išplanavimas, prasta garso izoliacija).

Darbas su krizinėse situacijose atsidūrusiais klientais (3)

Dar viena etinių dilemų sritis yra darbas su krizinėje situacijoje esančiais pacientais. Dažniausiai dilemos kilo dirbant su savižudybės riziką turinčiais asmenimis. Taip pat dirbant su moterimis, kurios patiria smurtą artimojoje aplinkoje, tačiau atsisako apie tai informuoti tarnybas, bei nesutinka, kad psichologas informuotų tarnybas.

Kitos situacijos (2)

Dilemas kelia situacijos susijusios su nemotyvuotais pacientais, kurie į konsultacijas patenka dėl aplinkinių spaudimo, pavyzdžiui, esant savižudybės grėsmei, psichozei ar netinkamam vaikų elgesiui ir pan. Taip pat vienas apklaustasis išsakė dilemas, kylančias konsultuojant asmenis, priklausančius seksualinėms mažumoms.

Jaučiamas psichologo profesinės etikos žinių trūkumas

Apklaustųjų buvo klausama apie tai, kokių profesinės etikos žinių jiems trūksta. Analizuojant atsakymus pastebėta, kad psichologai vertindami savo etikos žinias bei poreikį jas tobulinti išskyrė panašias temas kaip ir kalbėdami apie etikos dilemas, su kuriomis susiduria savo darbe (2 pav.). 94 (75,3 proc.) apklaustųjų įvardijo įvairias veiklos sritis, kuriose jaučia profesinės etikos žinių poreikį, iš jų 10 (8 proc.) teigė nežinantys, kokių etikos žinių jiems trūksta, 17 (13,7 proc.) teigė norintys pagilinti etikos žinias. 17 (13,7 proc.) atsakiusiųjų teigė, jog jiems profesinės etikos žinių netrūksta. Į klausimą apie profesinės etikos žinių trūkumą pasirinko neatsakyti 14 apklaustųjų (11 proc.).

Pateiktame 2 paveiksle matome, kad išryškėjo 4 svarbiausios temos, susijusios su konfidencialumu, bendradarbiavimu, psichologiniu įvertinimu bei teisiniais konsultavimo aspektais. Pastebėtina, kad kai kurios šių temų potėmės glaudžiai susiję tarpusavyje, pavyzdžiui, informacijos teikimas tretiesiems asmenims tampriai susijęs su konfidencialumu bei tarpinstituciniu bendradarbiavimu. Kai kurie aspektai, pavyzdžiui, etiniai klausimai susiję su skyrybų procesu ar bendravimas su žiniasklaida, buvo paminėti tik kelis kartus, tačiau yra svarbūs psichologo veikloje, todėl yra pažymėti schemeje.

Analizuojant psichologų atsakymus pastebėta, kad gana dažnai (18 kartų) buvo minimi įvairūs konfidencialumo aspektai, taip pat bendradarbiavimo su kolegomis (13 kartų) bei tarpinstitucinio bendradarbiavimo (7 kartus) aspektai. Teisiniai konsultavimo aspektai buvo

paminėti 9 kartus, kai kurie atsakiusieji psichologai įvardija teisinių ir etinių žinių persidengimą bei nepakankamą profesinių ribų suvokimą.

2 pav. Temos, kuriomis apklaustieji psichologai norėtų pagilinti profesinės etikos žinias

Bendradarbiavimas (20)

Bendradarbiavimo tema apima įvairius bendravimo su kitais komandos nariais, teikiančiais pagalbą ar dirbančiais su tuo pačiu asmeniu specialistais, bei tarpinstitucinio bendradarbiavimo aspektus. Svarbu atkreipti dėmesį, kad ši tema glaudžiai persipina su konfidencialumo tema. Psichologai įvardija, kad etinių žinių pritrūksta situacijose, kuriose reikia dalintis informacija apie pacientą, pavyzdžiui, ar atskleisti reikšmingą informaciją gydančiam psichiatrui, kurios pats pacientas nepasako gydytojui; bendradarbiavimas su atvejo vadybininkais, bei kokia informacija etiška dalintis su jais ir pan.

Apklausoje buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad psichologams kartais tenka teikti informaciją ir bendrauti su žiniasklaidos atstovais, ir šiose situacijose kyla įvairių etinių klausimų.

Konfidencialumas (18)

Kalbėdami apie konfidencialumą apklaustieji psichologai įvardija poreikį tobulinti žinias ir gebėjimus apie informacijos pateikimą tretiesiems asmenims, pavyzdžiui, kada galima peržengti konfidencialumo ribas, kokioms įstaigoms informacija privalo būti teikiama ir kokiais atvejais. Psichologai teigia, kad jiems trūksta žinių apie dokumentų tvarkymą, kaupimą ir asmens duomenų

apsaugą. Keliamas klausimas apie tai, kiek ir kokios informacijos apie pacientą kausti yra etiška. Taip pat, ar etiška supervizuoti atvejus nepasakojant apie tai konkrečiam pacientui?

Psichologai išskiria etinių žinių trūkumą dirbant su vaikais ir paaugliais, kokia informacija turėtų būti teikiama tėvams, kaip neperžengti etikos ribų bendradarbiaujant su abiem tėvais skyrybų atveju, kokią informaciją reikėtų teikti kitoms institucijoms ir pan.

Teisiniai aspektai (9)

Apklausoje dalyvavę psichologai teigė, kad jaučia poreikį gilinti žinias, geriau suprantant psichologinės praktikos bei teisės santykį, gebėjimą užtikrinti tinkamą pagalbą pacientui bei apsaugoti savo kaip specialisto teises. Psichologai taip pat įvardijo poreikį geriau suprasti savo teises ir pareigą susipažinti su paciento mediciniais, teisiniais bei kitais dokumentais.

Psichologinis įvertinimas (6)

Atsakiusieji psichologai įvardijo žinių trūkumą apie tai, kiek etiška kvestionuoti kito psichologo, kitais instrumentais pagrįstą psichologinio įvertinimo išvadą. Trūksta žinių apie tai, kaip atliekami nepilnamečio vaiko psichoemocinės būklės vertinimai esant konfliktiškiems tėvų santykiams.

Profesinės etikos mokymų poreikis

87,9 proc. (n=109) dalyvių sutiktų dalyvauti 3 val. trukmės LPS Etikos komiteto organizuojamuose mokymuose. Daugumai dalyvių tinkamas mokymų laikas būtų 9:00–12:00 (57,8 proc.) ir 15:00–18:00 (48,6 proc.).

APIBENDRINIMAS

Apklaustos rezultatai atskleidė, kad dažniausios etinės dilemos kylančios medicinos psichologų praktinėje veikloje yra susijusios su konfidencialumu, psichologiniu įvertinimu, bendradarbiavimu bei profesinių ribų išlaikymu. Psichologai įvardijo, kad jiems labiausiai trūksta etinių žinių susijusių su pacientų konfidencialumo užtikrinimu, bendradarbiavimu su kitais komandos nariais, teikiančiais pagalbą tam pačiam specialistui, bei tarpinstituciniu bendradarbiavimu. Galima pasidžiaugti, kad nemaža dalis psichologų savo profesinės etikos žinias vertino kaip pakankamas, taip pat nemaža dalis teigė, kad norėtų šias žinias gilinti. Dauguma apklaustųjų sutiktų dalyvauti LPS Etikos komiteto organizuojamuose mokymuose.